

КОМЕНТАР

Українська асоціація міжнародного права

Представлення та оприлюднення Женевської декларації про права людини на морі (GDHRAS) 30 червня 2023 року

Автори: Девід Хаммонд Есквайр, професор Іріні Папаніколопулу, професор Стівен Хейнс.

Перекладач та Координатор в Україні: Анна Хома

ПЕРЕДУМОВИ

Згідно з наявною інформацією¹ кожного дня до 30 мільйонів людей живуть, працюють або іншим чином переміщуються світовими океанами та морями. Це населення еквівалентне населенню країни середнього розміру. Кожна людина в морі має право на захист прав людини відповідно до загальноприйнятих національних і міжнародних норм права. Крім того, за підрахунками, понад 45% жінок у морі зазнали сексуального насильства. Від 32 000 до 100 000 рибалок гинуть у морі щороку - рибальство є найнебезпечнішим заняттям у мирний час. Критичні оцінки відсутні, оскільки точні цифри недоступні через масштаби і розмах зловживань на морі, яке є унікальним середовищем, що часто перешкоджає і унеможлиблює належний процес розслідування і правозастосування.

Женевська Декларація про права людини на морі ("Декларація")² це ініційований громадянським суспільством інструмент м'якого права, покликаний внести більшу правову визначеність і ясність у нову тему і концепцію "прав людини на морі", що тісно пов'язана із захистом усіх людей на морі без винятку. Декларація була розроблена в лютому 2019 року в Женеві, Швейцарія, англійським юрисконсультантом Девідом Хаммондом, виконавчим директором британської неурядової організації з захисту прав людини на морі Human Rights at Sea (HRAS)³ як відповідь на систематичні порушення прав людини на морі, що тривають у всьому світі. Декларація об'єднує існуючі норми міжнародного права та юридичні зобов'язання, чітко формулюючи їх в одному документі. Чіткість мети досягається завдяки включенню численних прикладів порушень, поясненню необхідності та практичними керівними принципами для держав, які дозволяють їм дотримуватися правових норм щодо захисту прав людини на морі. Декларація покликана стати каталізатором і ключовим довідковим документом у сфері "м'якого права", здатним стимулювати зміни для кращого захисту індивідуальних прав усіх людей на морі через вимогу дотримання існуючих зобов'язань держав.

РОЗВИТОК ПРАВ ЛЮДИНИ НА МОРІ

Розділ професора Стівена Хейнса "Розвиток прав людини на морі" у виданні "Щорічник з питань океанів" в 2021 році ⁴ (відкритий доступ) детально розглядає міжнародне право та управління океаном в контексті історичного та поточного розвитку захисту

¹ Human Rights at Sea.

² www.gdhras.com / www.humanrightsatsea.org/gdhras

³ www.humanrightsatsea.org

⁴ https://brill.com/view/journals/ocyo/35/1/article-p18_3.xml?language=en

прав людини на морі. Він підкреслює потенціал "спеціального режиму" прав людини на морі, вперше сформульованого професором Іріні Папаніколопулу, що включає поєднання міжнародного права прав людини (МППЛ), морського права, міжнародного морського права, трудового права і права біженців. Далі професор Хейнс пояснює, що хоча "легко стверджувати, що МППЛ застосовується скрізь і що воно застосовується на морях і океанах тією ж мірою, що і на суші в межах територіальної юрисдикції держав, ми знаємо, що на практиці МППЛ насправді не застосовується однаково по всьому світу. Воно застосовується універсально, але не всюди - а на морі воно майже не застосовується взагалі".

ЖЕНЕВСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ

Декларація починається із загальноприйнятого положення про універсальний характер і застосування основних прав людини.⁵ Вона стверджує, що права людини застосовуються до всіх людей, незалежно від того, живуть вони, працюють чи пересуваються на суші або в морі. Перебування в морі не знімає з держави зобов'язань сприяти і захищати основоположні права людини, а також не означає, що людина не повинна користуватися своїми правами, свободами і пов'язаними з ними гарантіями захисту.

Декларація має чотири основоположні принципи, які закріплені в ній:

1. Права людини універсальні; вони застосовуються на морі так само, як і на суші.
2. Усі люди, які перебувають у морі, незалежно від їх відмінностей, можуть користуватися правами людини.
3. Не існує жодних конкретних причин, що допускають відступ від стандартів у галузі прав людини на морі.
4. Усі права людини, закріплені як у міжнародному договорі, так і у міжнародному праві, повинні бути дотриманими на морі.

До Декларації є три супровідні додатки, які можуть періодично переглядатися та оновлюватися.

- Додаток А. Докази порушень прав людини на морі. Демонструється зміст Декларації та чому вона необхідна.
- Додаток В. Права людини, які застосовуються на морі. Підкреслюється універсальність конкретних прав людини та їх застосування в морському середовищі.
- Додаток С. Керівні принципи щодо сприяння дотриманню прав людини на морі. Надаються керівні принципи для держав щодо шляхів і засобів захисту прав людини на морі.

Найважливіше те, що Декларація дає практичні рекомендації державам щодо того, як забезпечити виявлення, вирішення та, зрештою, припинення порушень прав людини на морі. Як інструмент "м'якого права", Декларація не вимагає ратифікації, оскільки від

⁵ Міжнародний білль про права людини, що включає [Загальну декларацію прав людини](#) (ЗДПЛ), [Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права](#) (МПЕСКП) і [Міжнародний пакт про громадянські і політичні права](#) (МППП).

держав-учасниць вимагається лише визнати встановлену правову позицію, а не створювати нове законодавство. Слід зазначити, що у формулюванні чотирьох основоположних принципів немає нічого нового, суперечливого або такого, що створює додаткову відповідальність чи обов'язки для будь-якої держави.

Декларація була офіційно представлена 1 березня 2022 року в Женеві, Швейцарія, і після цього була відкрита для публічних консультацій протягом шести місяців. Під час відкритих консультацій не було подано жодних змін.

Декларація була розроблена групою провідних експертів з прав людини та морського права, деякі з яких надали усні та письмові пояснення для дослідження Комітету Палати лордів з міжнародних відносин і оборони в 2021-22 рр. та стала предметом дослідження чи відповідає Конвенції ООН з морського права (ЮНКЛОС) своїм цілям у 21 столітті, чи ні.⁶ Британський комітет, зазначивши, що Конвенція розглядається як міжнародний рамковий інструмент, підкреслив, що ЮНКЛОС не повсюдно вважається придатною для захисту прав людини на морі в сучасному правовому, суспільному та економічному морському контексті.⁷

ЗАХИСТ ЛЮДЕЙ НА МОРІ

Захист людей на морі є відносно новою галуззю наукових досліджень, значна частина розвитку якої припадає на останні три десятиліття. Це не означає, що люди на морі не розглядалися раніше з точки зору захисту їхніх прав. Існує кілька випадків, коли держави та науковці зверталися до захисту деяких людей на морі за обмежених обставин. Ці приклади включають:

- Загибель Титаніка в 1912 році спонукала країни прийняти першу Конвенцію з охорони людського життя на морі (SOLAS).⁸
- Міжнародна організація праці, як тільки була створена, у 1920 році прийняла конвенцію про мінімальний вік для роботи в морі (C058 - Конвенція про мінімальний вік для роботи в морі (Переглянута), 1936 (№ 58)).⁹
- Криза в'єтнамських людей на човнах у період між 1975 і 1980 роками спричинила появу значних формулювань у Конвенції з пошуку і рятування, прийнятій у 1979 році.¹⁰
- Необхідність захисту людського життя спонукала включити обов'язок рятувати в Конвенцію ООН з морського права 1982 року.¹¹

З того часу великі події, пов'язані з морем, які привернули увагу зацікавлених сторін і громадськості, призвели до значних змін у сучасному законодавстві та політиці. До них відносяться:

⁶ <https://committees.parliament.uk/work/1557/unclos-fit-for-purpose-in-the-21st-century>

⁷ <https://committees.parliament.uk/work/1557/unclos-fit-for-purpose-in-the-21st-century/publications/>

⁸ [https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-\(SOLAS\),-1974.aspx](https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx)

⁹ https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C058

¹⁰ [https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-on-Maritime-Search-and-Rescue-\(SAR\).aspx](https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-on-Maritime-Search-and-Rescue-(SAR).aspx)

¹¹ <https://www.imo.org/en/OurWork/Legal/Pages/UnitedNationsConventionOnTheLawOfTheSea.aspx>

- **Операції правоохоронних органів** на морі спонукали до першої справи, вирішеної міжнародними судами та трибуналами щодо захисту людей на морі, включаючи справу 1999 року *Saiga 2*¹² вирішену Міжнародним трибуналом з морського права, (МТМП), справу Джавара та інші проти Італії та Албанії 2001 року¹³ передану до Європейського суду з прав людини, і, головне, рішення Європейського суду з прав людини у справі Медведєва та інші проти Франції 2008 року.¹⁴
- **Піратство** біля узбережжя Сомалі спонукало до наукових досліджень і дискусій щодо захисту прав людини на морі, достатньо згадати книгу Анни Петріг про права людини та правоохоронну діяльність на морі 2014 року.¹⁵
- **Незаконна міграція** в Середземномор'ї викликала не лише наукові дебати, а й ухвалення визначних рішень міжнародними правозахисними органами, які підтверджують застосування прав людини на морі, зокрема рішення Європейського суду з прав людини у справі Хірсі Джамаа та інші проти Італії у 2012 році¹⁶ та справу 2021 року щодо A.S, D.I., O.I. та G.D. проти Італії та Мальти, розглянутого Комітетом ООН з прав людини.¹⁷
- **Світова криза екіпажів**, викликана Covid-19, привернула увагу широкої громадськості до тяжкого становища моряків і спонукала Міжнародну Морську Організацію (ІМО), МОП, інші Агентства ООН та провідні морські організації вжити термінових заходів для вирішення проблеми страждань моряків.¹⁸
- **Незаконне вторгнення в Україну** та триваюча війна на її території підкреслили необхідність захисту моряків у разі збройного конфлікту.

У своїй книзі 2018 року "Міжнародне право і захист людей на морі"¹⁹ професор Іріні Папаніколопулу вперше запропонувала підхід до захисту людей на морі, який підтримує мету Декларації і передбачає, що:

- Усі люди на морі заслуговують на захист.
- Держави зобов'язані захищати людей на морі.
- Такий захист необхідний щоразу, коли особа підпадає під юрисдикцію держави або тому, що існує норма міжнародного права, яка дозволяє державі

¹² <https://www.itlos.org/en/main/cases/list-of-cases/case-no-1/>

¹³ https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/CLIN_2001_01_26_ENG_815318

¹⁴ <file:///Users/hrasceo/Downloads/CASE%20OF%20MEDVEDYEV%20AND%20OTHERS%20v.%20FRANCE.pdf>

¹⁵ <https://brill.com/display/title/25261?language=en>

¹⁶ <file:///Users/hrasceo/Downloads/001-109231.pdf>

¹⁷ <https://legalresearch.blogs.bris.ac.uk/2021/05/the-views-of-the-human-rights-committee-in-a-s-d-i-o-i-and-g-d-v-italy-and-the-right-to-life-at-sea/>

¹⁸ <https://news.un.org/en/story/2021/05/1091372>

¹⁹ <https://doi.org/10.1093/oso/9780198789390.001.0001> Online ISBN: 9780191831249 Print ISBN:

9780198789390 Publisher: Oxford University Press

здійснювати свою владу над особою (юрисдикція de iure), або тому, що існує de facto здійснення законної чи незаконної державної влади на людину.

ПЕРЕВАГИ ДЛЯ УКРАЇНИ У ПІДТРИМЦІ ДЕКЛАРАЦІЇ

Окрім необхідності ознайомлення України з цим новим інструментом м'якого права, державна підтримка має низку правових та політичних переваг.

Декларація:

- 1) Дозволить Україні зміцнити свої позиції як визнаної морської держави та основного постачальника професійних моряків, які підтримують світову економіку.
- 2) Підтвердить позицію України як державу-захисницю прав людини та лідера не лише в межах європейської сфери впливу, але й на глобальному рівні для посилення захисту прав усіх людей на суші та на морі.
- 3) Буде позиціонувати Україну для вирішення таких шкідливих проблем, як морська злочинність і безпекова діяльність, а також пов'язана з ними експлуатація людей на морі.
- 4) Надасть підтримку Україні в її повноваженнях в ООН та Європейському Союзі (ЄС) як держави, що дотримується міжнародного верховенства права та захищає індивідуальний захист і права людини.

Зрештою, державна підтримка дозволить Україні використовувати свою правозахисну позицію та правомірну поведінку в суді проти держав, які загрожують її національній безпеці та ідентичності.

КІНЕЦЬ.